Tegenstem zijn, alle tegenstemmen horen (2)

Lezing

Jezus ging naar de Olijfberg, en vroeg in de morgen was Hij weer in de tempel. Het hele volk kwam naar Hem toe, Hij ging zitten en gaf hun onderricht. Toen brachten de schriftgeleerden en de farizeeën een vrouw bij Hem die op overspel betrapt was. Ze zetten haar in het midden en zeiden tegen Jezus: 'Meester, deze vrouw is op heterdaad betrapt toen ze overspel pleegde. Mozes draagt ons in de wet op zulke vrouwen te stenigen. Wat vindt U daarvan?' Dit zeiden ze om Hem op de proef te stellen, om te zien of ze Hem konden aanklagen. Jezus bukte zich en schreef met zijn vinger op de grond. Toen ze bleven aandringen, richtte Hij zich op en zei: 'Wie van jullie zonder zonde is, laat die als eerste een steen naar haar werpen.' Hij bukte zich weer en schreef op de grond. Toen ze dat hoorden gingen ze weg, een voor een, de oudsten het eerst, en ze lieten Hem alleen, met de vrouw die in het midden stond. Jezus richtte zich op en vroeg haar: 'Waar zijn ze? Heeft niemand u veroordeeld?' 'Niemand, Heer,' zei ze. 'Ik veroordeel u ook niet,' zei Jezus. 'Ga naar huis, en zondig vanaf nu niet meer.'

Joh 8,1-11 (NBV21)

Overweging

Beste mensen,

Net toen ik wou beginnen met het uitschrijven van deze toespraak, bereikte mij vanuit de gevangenis het bericht dat iemand van de vrouwenafdeling de voorbije nacht uit het leven was gestapt. Al snel zag ik dat dit reeds in de pers verschenen was, met bekende reacties zoals:

- Ene minder dat we moeten onderhouden
- Karma, voor wat je gedaan hebt
- Beste nieuws van de dag!
- Opgeruimd staat netjes
- Bedje vrijgekomen, plaats voor iemand anders
- Sommige zaken lossen zichzelf op.

Dit zijn enkele van de meer dan 250 reacties die in minder dan een uur na publicatie werden gepost. Ik citeerde zonet de 'meest beschaafde'.

Eén iemand reageerde hierop en schreef:
Ik vind het verschrikkelijk om al die donkere en veroordelende reacties te lezen. Achter elke misdaad – groot of klein – zit ook een gezin, familie en vrienden, die gebroken achterblijven met hun verdriet. Jammer dat we, ondanks alle vooruitgang, in de 21ste eeuw nog steeds zo hard kunnen oordelen en veroordelen. Empathie lijkt soms verder weg dan ooit.
De schrijfster van dit citaat kreeg jammer genoeg een hele hoop bagger terug.

Ik dacht toen aan het boek dat onder de redactie van Roger Burggraeve en Johan de Tavernier werd uitgegeven. Dat was dertig jaar geleden. De titel van het boek was de vraag: 'Terugkeer van de wraak?' De ondertitel 'Een tijd verscheurd tussen revanche, vergelding en verzoening'. Ik vrees dat we nog altijd in 'die verscheurde' tijd leven.
Een hoofdstuk in dat boek gaat over 'Daders versus slachtoffers van zware misdaden'. Het werd geschreven door wijlen Achiel Neys, een criminoloog, redemptorist en aalmoezenier in Leuven Centraal.

Ik citeer hem even:
Via een wisselwerking tussen media, publieke opinie en politiek wordt zonder zin voor nuancering een vijandsbeeld gecreëerd van aanwijsbare daders. Dit vijandsbeeld bepaalt momenteel de oriëntaties van de politiek en het penitentiaire beleid.
De gevoeligheden en belangen van de slachtoffers zijn daarmee niet gediend. Zij blijven in de kou staan wanneer de aandacht voor hun situatie hoofdzakelijk resulteert in een meer punitieve en louter repressieve aanpak van de daders.
Ook de daders zijn niet gebaat bij een inhoudsloze en dikwijls lange detentietijd die hen berooft van de mogelijkheden tot het opnemen van eigen verantwoordelijkheid. Er zijn daarom redenen te over voor een fundamentele herbezinning op het functioneren van de strafrechtspleging.

Deze analyse is dertig jaar later, jammer genoeg nog even actueel. Je zou er moedeloos bij worden. Is er dan niks veranderd? Toch wel, de inzichten over straf en strafuitvoering zijn nu, dankzij de tegenstemmen, breder bekend en gedragen dan toen. Dit voorjaar verscheen een verslagboek van een uitzonderlijke conferentie vorig jaar over 'de structurele overbevolking in de Belgische gevangenissen', met als titel: 'Het menselijk overschot' en als ondertitel: 'Naar een behoorlijk detentiebeleid'.
De bijdragen in dit boek maken nog maar eens duidelijk dat het detentiedrama niet begint aan de gevangenispoort, maar wortelt in armoede, psychische kwetsbaarheid, verslaving, dakloosheid en maatschappelijke uitsluiting. De gevangenis sluit op wat elders structureel fout loopt – met groeiende onveiligheid, hogere recidive en een systeem dat steeds minder herstelt en steeds meer beschadigt tot gevolg.

De analyses zijn gemaakt, ze zijn duidelijk, wetenschappelijk onderbouwd, de voorstellen tot oplossingen zijn er ook en toch leidt dit, tot nu toe, nog niet naar een ander beleid.

Hans Claus, bekend als de 'meest eigenzinnige gevangenisdirecteur' is een van die tegenstemmen.
Koen Geens, voormalig minister van Justitie, noemde hem ooit '*een zachte rebel die van het graag zien van mensen zijn beroep heeft gemaakt. Daarom is hij (volgens hem) gevangenisdirecteur geworden. Een gevangenis leiden is des te moeilijker als je, zoals Hans Claus, eigenlijk niet gelooft in de gevangenis als instituut.*
En toch heeft hij dit met veel passie méér dan 40 jaar gedaan en hij blijft zich ook nu nog onvermoeibaar verder inzetten voor de vzw De Huizen, waarvan hij de stichter en bezieler is en die een nieuw detentieconcept nastreeft.

Ik lees nu graag een fragment uit een van zijn dichtbundels met de titel 'Dit is mijn lichaam'. Hij schilderde hiervoor een hedendaags gekleurde versie van de Kruisweg en schreef daar gedichten/teksten bij. Wat nu volgt is een ingekorte versie van de veertiende statie.

Veertiende statie: Jezus wordt in zijn graf gelegd

Op 23 juni 1979 vallen Freddy Horion en Roland Feneulle in Sint-Amandsberg de woning van autohandelaar Roland Steyaert binnen. De man wordt samen met 4 andere gezinsleden vermoord. Beide mannen worden tot de doodstaf veroordeeld, wat meteen tot levenslang wordt omgezet.
Feneulle zit zijn staf uit in de gevangenis van Oudenaarde en overlijdt in 2014 op 60-jarige leeftijd in de ziekenboeg van de gevangenis van Brugge, na een slepende ziekte. Hij krijgt de toestemming <u>niet</u> om te sterven in een palliatieve afdeling buiten de gevangenis.
Na zijn dood schilder ik zijn lege cel op verschillende tijdstippen van dag en nacht - met vogelkooi – in Oudenaarde, waar ik tien jaar zijn directeur ben geweest. De deur van zijn cel staat een week lang open. Zijn medegevangenen nemen er niets uit weg.
Als een langgestrafte gedetineerde gestorven is, is het een oud gebruik om diens cel een week open te laten staan, als symbool van de vrijheid die herwonnen is, al is het door te sterven.

Ik denk nu aan die eenzame uitvaarten van mensen die tijdens hun detentietijd in het PCB zijn overleden. Ook mensen van de Lier waren hierbij vaak aanwezig.
Een sereen en respectvol afscheid is de erkenning van de fundamentele menselijke waardigheid die ieder individu toekomt, ongeacht zijn verleden of de feiten waarvoor iemand veroordeeld werd.

Ik herinner me een verhaal van lang geleden toen ik nog gespreksgroepen begeleidde van Tralies uit de weg. Ik startte elke reeks gespreksavonden met het voorleggen van een groot aantal foto's met de opdracht er één uit te kiezen. Een foto die iets oproept, met alle mogelijke emoties of bedenkingen. Eén van de mensen in detentie had een foto uitgekozen van een autokerkhof. En hij vertelde hierbij het volgende:
Dit is mijn leven. Dat ben ik. Ik heb veel blunders begaan, met blutsen en builen als gevolg, brokken gemaakt die soms onherstelbaar zijn gebleken, zowel bij mezelf als bij anderen. En toch, toch zijn er mensen die naar een autokerkhof gaan omdat ze weten dat er in die wrakken nog goede onderdelen te vinden zijn, die nog van betekenis kunnen zijn, nog een stukje nieuw leven kunnen krijgen.

Deze tegenstem draag ik sindsdien mee als blijvende oproep. '*Herleid mij niet*, *doe mij niet samenvallen met mijn misdaad.'*
Ik hou me hieraan vast wanneer vijandige geluiden stormen ontketenen en luister dan voor de zoveelste keer naar een Pinksterlied van Stef Bos:

Ik wil het water naar de zee zijn
de zoden aan de dijk
het gevecht tegen de bierkaai
alles wat onhaalbaar lijkt.

Ik wil de moed zijn van de wanhoop
het stilstaan van de tijd
ik wil een sprong zijn in het duister
en de laatste strohalm zijn.

Ik wil met de schoonheid van de onmacht
lopen langs een eindeloze weg
met open armen dromen
weerloos en toch sterk.

Geest van hierboven, leer ons geloven
hopen, liefhebben door uw kracht.
Hemelse vrede, deel u nu mede
aan een wereld die u verwacht.

Marijke Deconinck
De Lier, Brugge, 30 mei 2026